

Die vertaling van ὄνομα-uitdrukkings in die Nuwe Testament¹

D F Tolmie

Fakulteit Teologie

Universiteit van die Vrystaat

Abstract

The translation of ὄνομα-phrases in the New Testament

In most cases translators translate the ὄνομα phrases in the New Testament literally. In this article such an approach is questioned, in particular when a translator wishes to translate in such a way that the meaning of the original text is transmitted accurately to the reader. In order to help translators to translate the ὄνομα phrases in the New Testament in a meaningful way, the possible meaning these phrases may have is categorised as follows: ὄνομα phrases in which ὄνομα functions as the (direct) object of an event; ὄνομα phrases in which a movement towards ὄνομα can be detected; ὄνομα phrases that are used instrumentally; ὄνομα phrases indicating state/status; ὄνομα phrases that are used to indicate cause. In each case several examples are discussed.

1. INLEIDING

Dit is opvallend hoe gereeld en in hoeveel verskillende kontekste ὄνομα in die Nuwe Testament gebruik word. Die uitdrukking ἐν ὀνόματι word byvoorbeeld in die volgende kontekste gebruik: *kom* in die Naam van die Here (Matt 21:9), *duiwels uitdryf* in die Naam van Jesus (Mark 9:38), die Heilige Gees *stuur* in die Naam van Jesus (Joh 14:26), die dissipels *bewaar* in die Naam van die Vader (Joh 17:11), die *lewe hê* in die Naam van Jesus (Joh 20:31), *werke doen* in die Naam van die Vader (Joh 10:25), *opstaan* en *loop* in die Naam van Jesus (Hand 3:6), *gesond voor mense staan* in die Naam van Jesus (Hand

¹ 'n Verwerkte weergawe van 'n referaat gelewer op 9 April 2002 by die NTWSA-kongres by die PU vir CHO te Potchefstroom. 'n Hartlike woord van dank aan my kollega, Prof Hermie van Zyl, wat die referaat deurgelees het en waardevolle voorstelle ter verbetering gemaak het.

4:10), *gered word* in die Naam van Jesus (Hand 4:12), met *vrymoedigheid spreek* in die Naam van Jesus (Hand 9:27), *gedoop word* in die Naam van Jesus Christus (Hand 10:48), *geregverdig word* in die Naam van die Here Jesus (1 Kor 6:11), God *dank* in die Naam van Christus (Ef 5:20), die *knie buig* in die Naam van Jesus (Fil 2:10), iemand in die Naam van die Here Jesus *beveel* om iets te doen (2 Tes 3:6), *praat* in die Naam van die Here (Jak 5:10), iemand *salf* in die Naam van die Here (Jak 5:14) en *beledig word* in die Naam van Christus (1 Pet 4:14). Soos algemeen bekend, reflekteer hierdie uitdrukkings ’n wydverbreide konseptuele raamwerk in die destydse wêreld waarvolgens iemand se naam baie meer as net ’n naam (in die Westerse sin van die woord) was. Bietenhard (1969:242-243) vat dié beskouing goed saam:

Auf der ganzen Welt war und ist der Glaube verbreitet, daß der Name, den eine Sache, ein Mensch, oder ein höheres Wesen trägt, mehr ist als eine bloße Etikette, die dem Träger beziehungslos beigelegt wird. Er ist ein unerläßlicher Bestandteil der Persönlichkeit Der Name ist also eine mit seinem Träger aufs engste verbundene Potenz, die über das Wesen des Trägers Aufschluß gibt; Aussprechen oder Anrufen des Namens setzt die in ihm enthaltene potentielle Energie um in wirkende Kraft.²

Tradisioneel word die meeste ὄνομα-uitdrukkings gewoonlik “letterlik” vertaal – nie net in Afrikaans nie, maar ook in Engels, Duits, Nederlands en Frans. As voorbeeld hiervan kan Matt 18:5 (“En wie so ’n kindjie in my Naam ontvang, ontvang My”) en Matt 18:20 (“Waar twee of drie in my Naam saam is, daar is Ek by hulle”) dien. In die meeste vertalings word die uitdrukking “in my Naam” net so behou. Voorbeelde: *Nuwe Afrikaanse Vertaling*, *New American Standard Bible*; *New International Version*; *Revised English Bible*, *New English Translation*, *God’s Word to the Nations*, *Today’s English Version*, *Contemporary English Version* (slegs in die geval van Matt 18:20), *Phillips Modern English Translation* (slegs in die geval van Matt 18:20), *New Century Version*, *Groot Nieuws Bijbel*, *Gute Nachricht*, *Le Nouveau Testament* (slegs in die geval van Matt 18:20), *Français fondamental* (slegs in die geval van Matt 18:20), *La Bible du*

² Kyk ook Ross (1997:146-151); Reiterer & Fabry (1995:122-176); Liwak (1997:749-754). Kyk Malina (1981:33-34) vir die wyse waarop ’n persoon se naam gefunksioneer het in terme van die sosiale opset van destyds.

Semeur, Français courant (slegs in die geval van Matt 18:20) en *Traduction Œcuménique de la Bible*). Daar is wel uitsonderings. In die *New Living Translation* word Matt 18:5 vertaal as “And anyone who welcomes a little child like this on my behalf is welcoming me” en 18:20 as “For where two or three gather together because they are mine, I am there among them”. In *Die Boodskap* word Matt 18:5 vertaal as “Wanneer daardie mense julle dan soos vriende behandel, is hulle my vriende ook”, maar in die geval van Matt 18:20 word “in my Naam” behou (terwyl “om te bid” bygevoeg word). In *Die Lewende Nuwe Testament* word Matt 18:5 vertaal as “As iemand so ’n kindjie verwelkom ter wille van My, is dit ook vir My wat hy verwelkom” en Matt 18:20 as “As twee of drie mense wat aan My behoort bymekaarkom om My te aanbid, sal Ek self ook daar by hulle wees.”

Vanuit ’n vertaler se oogpunt is die “letterlike” vertaling van die ὄνομα-uitdrukkings in die Nuwe Testament seker die maklikste en veiligste opsie. Ongelukkig kan so ’n benadering in baie gevalle tot ’n niksseggende vertaling lei. Volgens WAT (Van Schalkwyk 2000:10-11) word ’n uitdrukking soos “in die naam van” in spreektaal Afrikaans eintlik in net twee betekenismoontlikhede gebruik, naamlik óf as “op gesag van” óf as “onder voorwendsel van”.³ Indien dit ’n korrekte aanduiding is van die betekenis wat die gemiddelde Afrikaanse leser met hierdie uitdrukking assosieer, beteken dit dat hulle in baie gevalle die uitdrukking verkeerd sal verstaan as dit in die Nuwe Testament as ’n vertalingsekwiwalent van ἐν ὀνόματι gebruik word. Indien ’n vertaler wil seker maak dat die leser ’n beter begrip van die betekenis van die uitdrukking sal hê, moet hy/sy dus ’n vertaalekwivalent kies wat makliker verstaanbaar is.

In hierdie artikel word ’n oorsig gegee van die betekenisnuanses waarbinne ὄνομα-uitdrukkings in die Nuwe Testament gebruik word en voorstelle gedoen oor die wyse waarop dit vertaal sou kon word.

Twee opmerkings oor die metode wat gevolg word, is van belang. Eerstens, die tipe vertaling wat ek in hierdie artikel in gedagte het, is een wat as skopos⁴ het om met maksimum effektiwiteit die betekenis van die bronteks deur te gee. Dit poog dus om die

³ Kyk ook Botha *et al* (1994:249), Odendal en Gouws (2000:558), Taljaard en Smit (1987:172) en Kritzinger *et al* (1972:618) wat dieselfde betekenismoontlikhede onderskei.

⁴ Die skopos is die funksie wat die vertaling in die doelkultuur ten doel het (kyk Naudé 2001:185).

bronteks na die leser te neem en nie andersom nie.⁵ In die meeste gevalle sal ek twee voorstelle maak oor hoe 'n mens die betekenis van die bronteks effektief sou kon oorbring. In die eerste voorstel word meer verhewe (en dikwels meer “outydse”) taal gebruik en in die tweede voorstel word gepoog om meer alledaagse en eenvoudiger taal te gebruik.

Tweedens, met die oog op die hanteerbaarheid van die saak onder bespreking, was dit nodig om die ὄνομα-uitdrukkings in kategorieë te verdeel. Dit is egter nie baie maklik om waterdigte kategorieë te identifiseer nie. Die eerste opsie waaraan 'n mens dink, is om die gebruik van ὄνομα te klassifiseer in terme van die voorsetsels wat saam met die woord gebruik word. Dit blyk egter gou dat so 'n poging nie kan slaag nie, want soms word verskillende voorsetsels saam met ὄνομα gebruik sonder dat daar werklik 'n betekenisverskil is. 'n Voorbeeld hiervan is βαπτίζω wat saam met εἰς, ἐν of ἐπί gebruik word sonder dat daar klaarblyklik enige betekenisverskil is (Hartman 1992:40). Die sisteem waarvoor ek uiteindelik gekies het, is om die voorkomste te klassifiseer in terme van logiese kategorieë waarbinne dieselfde vertaalekwivalente voorkom, byvoorbeeld gevalle waar ὄνομα semanties gesproke as objek van 'n bepaalde handeling vertaal kan word, of as oorsaak van 'n bepaalde handeling. Dit is belangrik om daarop te let dat dit wat deurslag gegee het in die bepaling van die kategorie waarbinne 'n bepaalde voorkoms geplaas is, nie die grammatikale aspekte was nie, maar die logiese kategorie waarbinne die bepaalde uitdrukking geplaas sou kon word.

2. VERTALINGSEKWIVALENTE VIR ὄνομα-UITDRUKKINGS IN DIE NUWE TESTAMENT

2.1 ὄνομα as “voorwerp” van 'n handeling

Vir die vertaler is hierdie kategorie die maklikste omdat 'n mens in hierdie geval “naam” doodgewoon kan vertaal met die persoon wat ter sprake is. Heelwat van die nuwere vertalings volg dan ook hierdie vertalingstrategie. As voorbeelde van gevalle waar ὄνομα op hierdie manier vertaal kan word, kan die volgende dien:

⁵ In geval van 'n vertaling wat as skopos die neem van die leser na die bronteks het, sal 'n mens uiteraard sover as moontlik probeer om die ὄνομα-uitdrukkings “letterlik” te vertaal. In so 'n geval behoort die vertaler myns insiens dan 'n voetnoot by te voeg om die betekenis van die uitdrukking te verduidelik om te verhoed dat dit 'n niksseggende vertaling is. Daar is egter ook gevalle waar ὄνομα selfs in 'n “letterlike” vertaling nie “letterlik” vertaal kan word nie omdat dit nie sin maak nie (kyk bv na 1 Pet 4:16 en Op 3:4).

- Joh 17:6

Εφανέρωσα σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς ἔδωκας μοι ἐκ τοῦ κόσμου
Dit sou vertaal kon word as “Ek het U bekend gemaak aan die mense wat U vir My uit die wêreld gegee het”, of ’n bietjie eenvoudiger as “Ek het vir die mense wat U vir My uit die wêreld gegee het, gewys hoe U is.”

- Rom 2:24

τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ δι’ ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν, καθὼς γέγραπται.

Dit sou vertaal kon word: “Soos geskryf is: ‘As gevolg van julle word God onder die heidene belaster’”, of, eenvoudiger as “Dit is soos daar geskryf is: ‘As gevolg van die dinge wat julle doen, sê die mense wat nie glo nie, baie lelike dinge oor God’.”

Ek noem ook kortliks ’n paar ander voorbeelde waar ὄνομα bloot met God of Christus vertaal kan word: “die nasies hoop op Hom” (Matt 12:21) “glo in Christus” (Joh 1:12; kyk ook 2:23, 1 Joh 3:23, 5:13 en Hand 3:16), “die Here aanroep” (Hand 2:21, kyk ook 9:14, 21; 22:16; 1 Kor 1:2), “oor Jesus praat” (Hand 4:17, 18; kyk Haenchen 1961:178 voetnoot 7); “die Here Jesus prys” (Hand 19:17), “alles in my vermoë doen teen Jesus van Nasaret” (Hand 26:9); “die Here Jesus verheerlik” (2 Tess 1:12; kyk ook Joh 12:28 en Op 15:4), “U aan my broers bekend maak” (Heb 2:12); “julle het My nie verloën nie” (Op 3:8); “die wat U vrees” (Op 11:18); en “Hom bely” (Heb 13:15).

In sommige gevalle moet ’n mens, afgesien van die vervanging van ὄνομα deur die bepaalde persoon na wie dit verwys, ook die res van die sin aanpas omdat die uitdrukking as sodanig vreemd aan Afrikaans is. Op 2:13 se “julle hou vas aan my Naam” sou vertaal kon word met “julle hou vas aan My”, maar dit klink dalk beter om dit te vertaal met “julle bly getrou aan My”. In Luk 6:22 staan daar letterlik “hulle sal julle naam uitgooi”. Dit kan vertaal word met “hulle sal julle beledig/slegsê”.⁶ In Hand 9:15 word van Paulus gepraat wat ’n uitverkore instrument is om die Here (Jesus) se Naam te “dra” (τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομα μου). Dit sou vertaal kon word met “om My te gaan

⁶ Daar is eksegete wat ’n meer spesifieke betekenis aan die uitdrukking wil gee, byvoorbeeld Grundmann (1988:132) wat dit aan die sinagogale ban verbind, Schürmann (1969:333) wat dit as ’n verwensing interpreteer, of Fitzmyer (1981:635) wat dit spesifiek aan die naam “Christen” koppel. Vir vertalingsdoeleindes is dit myns insiens beter om nie so ’n spesifieke konnotasie te probeer deurgee nie (kyk ook Louw & Nida 1988:33.396).

verkondig”. In Jak 2:7 word van die rykes gepraat wat die “goeie Naam wat oor julle uitgeroep is, belaster”. Dit sou vertaal kon word as: “Is dit nie hulle wat sleg praat van die goeie God aan wie julle behoort nie?”

Die bekende “Laat u Naam geheilig word” in die Onse Vader-gebed (Matt 6:9) is ook moeilik om te vertaal, nie as gevolg van die gebruik van ὄνομα nie, maar omdat “heilig” vir meer as een interpretasie vatbaar is. Dit kan geïnterpreteer word as óf dat God gevra word om sy heiligheid te handhaaf/openbaar (bv Hagner 1993a:148) óf dat mense God se Naam moet heilig (bv Luz 1985:344). Indien ’n vertaler die eerste moontlikheid verkies, sou dit vertaal kan word met “Ons Vader wat in die hemel is, wys vir die mense dat U heilig is” en in geval van die tweede opsie met “Ons Vader wat in die hemel is, help ons om eerbied vir U te hê.” Dit is ook moontlik om dit minder spesifiek te vertaal en so te poog om iets van albei interpretasies deur te gee: “Ons Vader, laat U geëer word.”

2.2 Gerigtheid op ὄνομα as fokuspunt

Die eerste voorbeeld wat hier genoem kan word, is die bekende “doop in die Naam van”-uitdrukkings. Ongelukkig is daar nie eenstemmigheid onder eksegete oor hoe ’n mens hierdie uitdrukkings moet verstaan nie. Een benadering (myns insiens die korrekte) is om die uitdrukking te interpreteer as aanduiding dat iemand gewy word aan Christus, dit wil sê dat die doopgebeure lei tot die behoort aan Christus (bv Beasley-Murray 1979:90-91, Cullmann 1964:23-46). Daar is egter ook eksegete wat van mening is dat die uitdrukking liever verstaan moet word as ’n verwysing na Christus as die primêre referent van die doop (Hartmann 1992:46-53; kyk ook Barth 1981:44-59). Dan gaan dit dus oor ’n doop spesifiek in die Naam van Christus as onderskeiding van ander dooprites.

2.2.1 Voorbeelde

- Matt 28:19

πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ...

Indien ’n vertaler vir die eerste interpretasie kies, kan hierdie vers as volg vertaal word: “Gaan dan, maak dissipels van al die nasies en doop hulle sodat hulle aan die Vader en die Seun en die Heilige Gees kan behoort”, of eenvoudiger gestel as “Gaan dan en maak vir my volgelingen uit al die nasies. Doop hulle sodat hulle die

Vader en die Seun en die Heilige Gees s'n kan wees.” Indien ’n vertaler die tweede interpretasie kies, kan die vertaling as volg lui: “Gaan dan, maak dissipels van al die nasies en doop hulle met die doop van die Vader en die Seun en die Heilige Gees.”

- Hand 10:48a

προσέταξεν δὲ αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ βαπτισθῆναι.

Indien die vertaler die eerste interpretasie volg, kan hierdie vers vertaal word as “Hy het beveel dat hulle gedoop word sodat hulle aan Jesus Christus kan behoort” of eenvoudiger gestel “sodat hulle Jesus Christus s'n kan wees”. Indien ’n vertaler die tweede interpretasie volg, kan die vers vertaal word met “Hy het hulle beveel dat hulle gedoop moet word met die doop van Jesus Christus”.

Die interpretasie van die ander gevalle waar ὄνομα gebruik word om doelmatigheid aan te dui, is minder problematies en daarom word hulle net kortliks genoem. In Hand 15:14 verwys Jakobus na God wat “’n volk vir sy Naam uit die heidene neem”. Hiermee word bedoel dat God hulle neem om syne te wees (Fitzmyer 1998:555). Dit kan dus vertaal word as “God maak vir Hom ’n volk uit die heidene”. In Hand 15:26 word Paulus en Barnabas beskryf as “mans wat hulle lewens gewaag het ter wille van die Naam van ons Here Jesus Christus.”⁷ Dit kan vertaal word as “mans wat hulle lewens gewaag het vir ons Here Jesus Christus.” In Heb 6:10 word verwys na die lesers se “werk en liefde wat julle gewys het ter wille van sy (= God se) Naam.” Hierdie uitdrukking kan geïnterpreteer word as aanduiding dat God se Naam die fokuspunt van hulle werk en liefde was (Weiss 1991:354, voetnoot 107). Dit kan dus vertaal word as “die liefdeswerk⁸ wat julle vir God gedoen het”. In 3 Joh 7 word verwys na die sendelinge wat “uitgegaan het ter wille van sy Naam”. Dit kan vertaal word as “hulle het uitgegaan ter wille van Christus”⁹ of “om Christus te verkondig” of “om vir mense van Christus te gaan vertel”.

⁷ In hierdie geval sou die relasie dalk ook as kousaal geïnterpreteer kon word.

⁸ Omdat “werk en liefde” hier ’n hendiadis is (Weiss 1991:354, voetnoot 104), word dit as een begrip vertaal.

⁹ Omdat “God” in die vorige vers genoem word, is dit is moontlik om “sy Naam” hier ook te verstaan as ’n verwysing na God, maar dit is onwaarskynlik (kyk Bultmann 1969:98, n 3; Schnackenburg 1975:324).

2.3 ὄνομα-uitdrukkings wat instrumenteel gebruik word

In die Nuwe Testament word ὄνομα ook gebruik in instrumentele sin, dit wil sê as aanduiding van die medium waardeur ’n bepaalde gebeurde plaasvind. Vir vertalingsdoeleindes kan die vertaler dikwels die ὄνομα-uitdrukking bloot vervang met die P/persoon wat ter sprake is.

2.3.1 Voorbeelde

- Joh 20:31

ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Dit kan vertaal word as: “Hierdie dinge is geskryf sodat julle kan glo dat Jesus die Christus, die Seun van God is, en sodat julle wat glo, deur Hom die lewe kan hê.”

Dit kan ook eenvoudiger vertaal word as: “Alles wat in hierdie Evangelie geskryf is, is geskryf sodat julle kan glo Jesus is die Messias, die Seun van God. Vir julle wat in Hom glo, gee Hy ware lewe.”

- Hand 10:43

τούτῳ πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν.

Dit kan vertaal word as: “Van Hom getuig al die profete dat elkeen wat in Hom glo, deur Hom vergifnis van sondes ontvang”, of eenvoudiger as “Al die profete sê van Hom dat God deur Hom almal wat glo, se sonde vergewe.”

In sommige gevalle lyk dit egter asof dit vir die vertaler nodig sal wees om nie net “deur Hom” as vertaalekwivalent te gebruik nie, maar ’n meer verduidelikende vertaling te gebruik. ’n Voorbeeld hiervan is die verwysing na duiweluitdrywing “in Jesus se Naam” – ’n handeling wat as agtergrond die siening van destyds het dat ’n mens deur die aanroep van Jesus se Naam die krag wat met sy Naam geassosieer is, kon benut om duiwels uit te dryf (Fitzmyer 1981:820; Bietenhard 1969: 276; Twelftree 1993:38-47). Daarom sou ’n vertaler in plaas van “deur Jesus” ’n vertalingsekwiwalent soos “deur die krag van Jesus” kon gebruik.

2.3.2 Voorbeeld

- Mark 9:38

Εφη αὐτῷ ὁ Ἰωάννης διδάσκαλε, εἶδομεν τινα ἐν τῷ ὀνόματι σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια...

Dit sou vertaal kon word as: “Johannes het vir Hom gesê: ‘Meneer, ons het iemand gesien wat u krag gebruik om duiwels uit te dryf ...’” (soortgelyke voorbeelde: Matt 7:22; Luk 9:49, 10:17).

In Handelinge word ook ’n paar ὄνομα-uitdrukkings gebruik wat na die Naam van Jesus as bron van krag verwys. In hierdie gevalle kan die vertaler ook die vertaling meer eksplisiet maak:

2.3.3 Voorbeeld

- Hand 3:6

ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου [ἔγειρε καὶ] περιπάτει.

Dit kan vertaal word as “Deur die krag van Jesus Christus van Nasaret, staan op en loop!” of, eenvoudiger: “Ek sê vir jou: gebruik die krag van Jesus Christus van Nasaret en staan op en loop!”¹⁰

2.4 ὄνομα-uitdrukkings wat as aanduiding van ’n staat/status dien

Die voorbeelde wat in hierdie afdeling geplaas word, word saam bespreek omdat hulle almal ’n aanduiding is van ’n staat of toestand waarin die subjek verkeer. Dit is nie altyd maklik om staat/toestand, dit wil sê die verhouding tussen die subjek en die “Naam” aan wie die subjek gekoppel word, presies te beskryf nie, maar in die meeste gevalle kan dit as ’n aanduiding van ’n intieme verhouding, ’n gesagsrelasie of herkoms getipeer word.

¹⁰ Kyk ook Hand 4:7, 10 en 30. In Hand 3:16 word “geloof” instrumenteel gebruik en “Naam” as voorwerp van geloof. Dit sou dus vertaal kon word met “deur geloof in Hom, het Hy” In Hand 4:12 word “Naam” ook instrumenteel gebruik. Dit kan vertaal word as “daar is niemand anders deur wie ons gered moet word nie.” In die geval van Hand 19:13 sou ’n mens wel “Naam” in die vertaling kan gebruik omdat dit daar spesifiek gaan oor die poging van sommige om bose geeste uit te dryf deur die noem van Jesus se Naam.

2.4.1 Voorbeelde

- Mark 11:9

εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Hierdie ὄνομα-uitdrukking word gewoonlik geïnterpreteer as 'n aanduiding dat Jesus as goddelike verteenwoordiger en/of met goddelike gesag gekom het¹¹ (Pesch 1980:184). Gevolglik kan dit as volg vertaal word: “Geseënd is die Een wat kom as die Gestuurde van die Here!”, of, eenvoudiger gestel: “Mag die Here die Een seën wat Hy gestuur het!”

- Mark 13:6

πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου λέγοντες ὅτι ἐγώ εἰμι...

In hierdie geval word die ὄνομα-uitdrukking gebruik as aanduiding van 'n gewaande gesagsrelasie, naamlik die misbruik van Jesus se Naam deur mense wat maak asof hulle Jesus is (Bratcher & Nida 1961:398; Pesch 1980:279). Dit kan dus vertaal word as: “Baie mense sal kom en voorgee dat hulle Ek is en sê: ‘Ek is die Messias!’”, of, eenvoudiger gestel: “Baie mense sal kom en maak asof hulle Ek is. Hulle sal almal sê: ‘Ek is die Messias!’”¹²

- Mark 9:37

ὅς ἂν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου, ἐμὲ δέχεται.

Die ὄνομα-uitdrukking wat hier gebruik word,¹³ kan verstaan word as 'n aanduiding dat die kind aanvaar word as 'n verteenwoordiger of behorende aan Christus self (Fitzmyer 1981:817; Haenchen 1968:326; Marshall 1978:396). Dit is nie maklik om hierdie gedagte in Afrikaans uit te druk nie, maar dit kan dalk as volg vertaal word: “Wie ook al een van hierdie kindertjies ontvang asof dit Ek is, ontvang My”, of, eenvoudiger gestel: “As julle een van hierdie kindertjies verwelkom soos wat julle My sal verwelkom, verwelkom julle eintlik vir My.”

¹¹ Dieselfde uitdrukking word ook in die parallele in Matt 21:9, Luk 19:38, en Joh 12:13 gebruik (kyk ook Matt 23:39 en Luk 13:35 asook Joh 5:43 en 10:25 waar ὄνομα-uitdrukkinge ook gebruik word om Jesus se gesag aan te dui (Barrett 1978:269, 381).

¹² Matt (24:5) en Luk (21:8) neem die ὄνομα-uitdrukking woordeliks by Markus oor.

¹³ Matt (18:5) en Luk (9:48) neem die ὄνομα-uitdrukking woordeliks by Markus oor.

- Matt 10:41
ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήμψεται...
In hierdie geval word die ὄνομα-uitdrukking gebruik om aan te dui dat 'n persoon as 'n profeet ontvang word omdat hy/sy die status van 'n profeet het (Gundry 1982:202). Dit kan dus vertaal word as “Wie 'n profeet as 'n profeet ontvang, sal die loon van 'n profeet ontvang”, of, eenvoudiger gestel: “As julle profete soos profete behandel, sal God vir julle dieselfde beloning gee as wat Hy vir profete gee.”
- Joh 14:13
καὶ ὅ τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματι μου τοῦτο ποιήσω ...
Hierdie uitdrukking word 'n hele paar keer in die Johannesevangelie gebruik.¹⁴
Dit lyk dit asof die beste verklaring van die betekenis daarvan is dat dit verwys na die besondere verhouding tussen Jesus en die dissipels (Brown 1971:636; Schnackenburg 1976:81-82). Dit kan dus as volg vertaal word: “En wat julle ook al vra op grond van julle verbintenis aan My, sal Ek doen”, of, eenvoudiger, “Omdat julle aan My behoort, kan julle vir My vra wat julle wil, en Ek sal dit doen.”
- Kol 3:17
καὶ πᾶν ὃ τι ἔαν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ...
In hierdie geval fokus die ὄνομα-uitdrukking op die verhouding tussen gelowiges en Christus: alles wat hulle doen, moet gedoen word in verbondenheid aan Christus (O'Brien 1982:211). Dit sou dus vertaal kon word as “En doen alles, in woord en daad, in verbondenheid aan die Here Jesus”, of eenvoudiger: “Doen en sê alles as mense wat aan die Here Jesus behoort!”¹⁵

¹⁴ Kyk ook vers 14; 15:16; 16:23, 24, 26. In die geval van Joh 16:23 kan die ὄνομα-uitdrukking moontlik ook met “gee” verbind word, maar in die lig van vers 24 waar dié uitdrukking saam met “vra” herhaal word, lyk dit nie na die regte keuse nie.

¹⁵ Die ὄνομα-uitdrukking in Ef 5:20 kan op soortgelyke wyse geïnterpreteer word – moontlik selfs as kousaal (Schnackenburg 1982:244).

- Matt 18:20

οὐ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

In hierdie geval is dit moeilik om met sekerheid die betekenis van die ὄνομα-uitdrukking te bepaal, maar dit lyk asof ’n mens met dit met redelike sekerheid kan plaas binne die “staat/toestand”-kategorie aangesien eksegete dit in verband bring met volgelingskap van Jesus (Bratcher 1981:225), of ’n saamwees onder die gesag (Hagner 1993b:533) of teenwoordigheid (Gundry 1982:370) van Jesus. Van Zyl (1987:300) beskryf dit dus tereg as volg:

’n samekoms van die dissipels wat die gesag, leiding en teenwoordigheid van die hemelse Here herken en begeer in die soeke na die regte optrede teen hulle broer wat afgedwaal het.

Om dit alles in ’n vertaling weer te gee, is moeilik, maar ek stel die volgende voor: “Want waar twee of drie bymekaar is om my wil te doen, daar is Ek in julle midde”, of eenvoudiger gestel: “Want as twee of drie van julle bymekaar kom om te doen wat Ek wil hê, is Ek daar by julle.”¹⁶

- Jak 5:10

ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί, τῆς κακοπαθίας καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ προφήτου οἱ ἐλάλησαν ἐν τῷ ὀνόματι κυρίου.

In hierdie geval word die ὄνομα-uitdrukking gebruik om aan te dui dat die profete in verbondenheid met die Here opgetree het,¹⁷ meer spesifiek dat hulle in diens van Here gestaan het (Davids 1982:186; Martin 1988:183). Dit kan dus as volg vertaal word: “Broers en susters, neem die profete wat in diens van die Here gepraat het as voorbeeld van lyding en geduld”, of eenvoudiger as “Broers en susters, dink aan die voorbeeld van die profete wat vir die Here gewerk het; hoe hulle swaargekry en uitgehou het.”

¹⁶ Indien ’n mens aanvaar dat ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ in 1 Kor 5:3-4 saam met συναχθέντων ὑμῶν gelees moet word (Klauck 1984:42; vgl Conzelmann 1981:124 vir ses verskillende opsies in dié verband), beteken die uitdrukking hier min of meer dieselfde as in Matt 18:20, miskien met ’n bietjie meer klem op die gesagsaspek (kyk Steyn 1996:486.)

¹⁷ Kyk Hand 9:27, 28 vir ’n soortgelyke geval.

- 2 Tess 3:6

Παραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου [ἡμῶν] Ἰησοῦ Χριστοῦ στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρελάβοσαν παρ' ἡμῶν.

In hierdie geval dui die *ὄνομα*-uitdrukking ook 'n gesagsrelasie aan aangesien dit gebruik word om die opdrag te legitimeer deur die gesag van Christus (Trilling 1980:143; Menken 1994:132).¹⁸ Dit kan dus as volg vertaal word: “Broers en susters, ek beveel julle op gesag van ons Here Jesus Christus dat julle julle moet onttrek aan al die gelowiges wat leeglê en nie bly by die tradisie wat julle van ons ontvang het nie”, of eenvoudiger gestel as “Broers en susters, ek het die gesag van ons Here Jesus Christus en ek sê nou vir julle: julle moet niks te doen hê met daardie gelowiges wat net leeglê en hulle nie steur aan die opdragte wat julle van ons gekry het nie.”

- Fil 2:9-10

διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων...

In hierdie geval word *ὄνομα* gebruik om die verhewe status aan te dui wat Jesus belee (Schenk 1984:212, O'Brien 1991:212). Dié gedeelte kan dus as volg vertaal word: “Daarom het God Hom uitermate verhef en aan Hom 'n status bo enige ander status gegee, sodat elke knie in die hemel en op die aarde en onder die aarde voor Jesus sou buig”, of eenvoudiger gestel: “Daarom het God aan Hom 'n baie belangrike posisie gegee, die heel belangrikste posisie wat daar is. God het dit gedoen sodat almal in die heelal sou erken hoe belangrik Jesus is.”

- Jak 5:14

ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν, προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες [αὐτὸν] ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου.

Hierdie *ὄνομα*-uitdrukking kan ook as 'n aanduiding van 'n bepaalde staat/toestand beskou word. Dit kan egter op verskillende maniere geïnterpreteer

¹⁸ Die *ὄνομα*-uitdrukkings in Hand 16:18 en 1 Kor 1:10 kan op soortgelyke wyse geïnterpreteer word. Kyk Fitzmyer (1998:587) vir 'n bespreking van Hand 16:18 en Steyn (1996:484-5) vir 'n bespreking van 1 Kor 1:10.

word, byvoorbeeld as aanduiding van gesag, as aanduiding van afhanklikheid van die Here, of as 'n verwysing na aanroeping van die Here (Martin 1988:208; Davids 1982:193). Myns insiens is die laaste opsie die korrekte en ek sou dit dus as volg vertaal: “As jy siek is, moet jy die ouderlinge van die kerk laat roep. Laat hulle vir jou bid en jou met olie self terwyl hulle die Here aanroep”, of eenvoudiger as “As jy siek is, moet jy die kerk se ouderlinge laat kom. Hulle moet vir jou bid, jou met olie self en die Here vra om jou gesond te maak.”

- Joh 17:11

τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματι σου ᾧ δέδωκας μοι ...

Hierdie ὄνομα-uitdrukking kan op een van twee maniere verstaan word, naamlik óf as instrumenteel óf as aanduiding van 'n staat/toestand of selfs as beide (kyk Bultmann 1978:385; Brown 1971:759; Barrett 1978:507). Indien dit as aanduiding van staat/ toestand verstaan word (myns insiens die korrekte keuse), sou die bede as volg vertaal kon word: “Ek het U aan hulle geopenbaar en hulle behoort aan U. Bewaar hulle sodat hulle voortdurend aan U kan behoort.” Eenvoudiger vertaal, sou dit kon lui: “Ek het vir hulle gewys hoe U is en hulle behoort nou aan U. Ek bid dat U hulle sal beskerm sodat hulle altyd aan U sal behoort.” Indien die ὄνομα-uitdrukking instrumenteel verstaan word, sou dit as volg vertaal kon word: “Bewaar hulle met u wese, u wese wat Ek aan hulle geopenbaar het” of eenvoudiger as “Ek het vir hulle gewys wie U is. Ek vra nou: gebruik u krag om hulle te beskerm.”

2.5 ὄνομα-uitdrukkings wat kousaal gebruik word

Daar is 'n hele paar gevalle waar ὄνομα-uitdrukkings in die Nuwe Testament kousaal gebruik word. In die meeste gevalle gaan dit oor 'n slegte gebeurtenis wat gelowiges te beurt val as gevolg van hulle verbintenis aan Christus:

In verskeie gevalle (Mark 13:13, Matt 10:22; 24:9; Luk 21:12, 17 en Joh15:21) word verwys na die feit dat Jesus se volgelingen gehaat sal word “as gevolg van sy Naam”. In al hierdie gevalle sou die vertaler bloot kon vertaal met “hulle sal julle haat as gevolg van My.” Dit is ook moontlik om die uitdrukking meer spesifiek te vertaal, maar dan moet die vertaler 'n keuse maak tussen twee moontlikhede, naamlik “hulle sal julle haat

omdat hulle My haat”¹⁹ of “hulle sal julle haat omdat julle aan My behoort/in My glo/My volg”.²⁰ Myns insiens is daar nie deurslaggewende argumente om te bepaal watter een van hierdie twee interpretasies die beste is nie.

In 1 Pet 4:14 word na die gelowiges verwys wat beledig word ἐν ὀνόματι Χριστοῦ. Dit kan vertaal word met “as julle beledig word as gevolg van My” of meer spesifiek met “omdat julle in Christus glo/aan Christus behoort” (Brox 1979:217; Arichea & Nida 1980:148). Enkele ander voorbeelde word net kortliks genoem: Matt 19:29: “huise of broers ... verlaat ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος μου” (kyk Bauer 1988:1673); Hand 5:41: “waardig geag word om oneer te ly ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος” (kyk Bauer 1988:534; kyk ook Hand 9:16 en 21:13); Op 2:3: “gearbei het διὰ τὸ ὄνομά μου” (Aune 1997:45). In Joh 2:12 word ’n ὄνομα-uitdrukking ook kousaal gebruik wanneer verwys word na sondevergifnis διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ (Smalley 1984:72). In al hierdie gevalle sou die vertaler “as gevolg van” as vertalingsekwivalent kon gebruik.

In Joh 14:26 praat Jesus van die Parakleet wat deur die Vader in sy Naam gestuur sal word: ὁ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματι μου.... Breedweg gesproke, kan ’n mens sê dat die ὄνομα-uitdrukking hier ’n verhouding aandui, maar om dit te spesifiseer is nie so maklik nie (kyk Schnackenburg 1976:96; Barrett 1978:476; kyk ook vers 16). Indien dit verwys na die verhouding tussen Jesus en die Vader (myns insiens die korrekte intepretasie), verwys dit waarskynlik na feit dat die besondere verhouding tussen Jesus en die Vader as oorsaak dien vir die stuur van die Parakleet. Dan sou ’n mens dit as volg kon vertaal: “... die Heilige Gees wat deur die Vader gestuur sal word as gevolg van die besondere verhouding tussen My en die Vader” of, eenvoudiger gestel: “Ek en die Vader is baie naby aan mekaar. Daarom sal Hy die Heilige Gees stuur.” Indien die ὄνομα-uitdrukking fokus op die verhouding tussen Jesus en die Heilige Gees, word dit nie kousaal gebruik nie, maar gaan dit daaroor dat die Heilige Gees gestuur word in Jesus se plek. Dan kan dit vertaal word as “Die Heilige Gees wat deur die Vader in my plek gestuur sal word.”

¹⁹ Voorbeelde van eksegete wat van hierdie tekste op hierdie manier interpreteer: Mark 13:13 (Taylor 1980:510); Matt 24:9 (Hagner 1993a:694); Johannes 15:21 (Barrett 1978:481).

²⁰ Voorbeelde van eksegete wat van hierdie tekste op hierdie manier interpreteer: Matt 10:22 (Bietenhard 1969:278); Matt 24:9 (Bratcher 1981:300); Luk 21:12, 17 (Nollan 1993:997); en Joh 15:21 (Bultmann 1978:423; Bietenhard 1969:270).

3. SAMEVATTING

Uit die bespreking hierbo blyk duidelik dat dit nie altyd 'n maklike taak is om die ὄνομα-uitdrukkings in die Nuwe Testament op 'n sinvolle wyse te vertaal nie. In sommige gevalle is daar nie duidelikheid oor presies wat 'n bepaalde ὄνομα-uitdrukking beteken nie. In ander gevalle kan die vertaler met redelike sekerheid die betekenis van 'n bepaalde uitdrukking vasstel, maar is dit nogtans moeilik om die betekenis in gewone Afrikaans te verwoord. Nietemin: indien die analise wat hierbo gedoen is, korrek is, kan die vertaler die resultate as breë raamwerk gebruik om die uitdrukkings deurgaans op 'n verantwoordelike manier te vertaal. Hy/sy kan verwag dat die betekenis van 'n bepaalde ὄνομα-uitdrukking binne een van die volgende vyf kategorieë sal val.

- ὄνομα as voorwerp van 'n handeling;
- Gerigtheid op ὄνομα as fokuspunt;
- Instrumentele gebruik van ὄνομα;
- ὄνομα as aanduiding van staat/status (meer spesifiek as aanduiding van 'n intieme verhouding, 'n gesagsrelasie of herkoms);
- Kousale gebruik van ὄνομα.

In die lig van die keuse wat gemaak word, kan 'n gepaste vertaalekwivalent dan gekies word.

Literatuurverwysings

- Arichea, D C & Nida, E A 1980. *A translator's handbook on the First Letter from Peter*. New York: UBS.
- Aune, D E 1997. *Revelation 1-5*. Waco: Word.
- Barrett, C K 1978. *The Gospel according to St John*. London: SPCK.
- Barth G 1981. *Die Taufe in frühchristlicher Zeit*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener.
- Bauer, W 1988. *Grieches-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*. Hrsg von Kurt & Barbara Aland. Berlin: De Gruyter.
- Beasley-Murray, G 1979. *Baptism in the New Testament*. Exeter: Paternoster.
- Bietenhard, H 1969. s v ὄνομα. *TWNT* 5, 242-283.
- Botha, R P, Kroes, G & Winckler C H 1994. *Afrikaanse idioome en ander vaste uitdrukkings*. Halfweghuis: Southern Boekuitgewers.

- Bratcher, R G & Nida, E A 1961. *A translator's handbook on the Gospel of Mark*. Brill: Leiden.
- Bratcher, R G 1981. *A translator's guide to the Gospel of Matthew*. London: UBS.
- Brown, R E 1971. *The Gospel according to John*. London: Chapman.
- Brox, N 1979. *Der erste Petrusbrief*. Zürich: Benziger.
- Bultmann, R 1969. *Die drei Johannesbriefe*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Bultmann, R 1978. *Das Evangelium des Johannes*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Conzelmann, H 1981. *Der erste Brief an die Korinther*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Cullmann, O 1964. *Baptism in the New Testament*. London: SCM.
- Dauids, P 1982. *The epistle of James*. Exeter: Paternoster.
- Fitzmyer, J A 1981. *The Gospel according to Luke, I-IX*. New York: Doubleday.
- Fitzmyer, J A 1998. *The Acts of the apostles*. New York: Doubleday.
- Grundmann, W 1988. *Das Evangelium nach Lukas*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt.
- Gundry, R H 1982. *Matthew: A commentary on his literary and theological art*. Grand Rapids: Eerdmans.
- Haenchen, E 1961. *Die Apostelgeschichte*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Haenchen, E 1968. *Der Weg Jesu*. Berlin: De Gruyter.
- Hagner, D A 1993a. *Matthew 1-13*. Dallas: Word.
- Hagner, D A 1993b. *Matthew 14-28*. Dallas: Word.
- Hartman, L 1992. *Auf den Namen des Herrn Jesus: Die Taufe in den neutestamentlichen Schriften*. Stuttgart: Katholisches Bibelwerk.
- Klauck, H-J 1984. *I Korintherbrief*. Würzburg: Echter.
- Kritzinger, M S B, Labuschagne, F J & Pienaar P de V 1972. *Verklarende Afrikaanse Woordeboek*. Pretoria: Van Schaik.
- Liwak, R 1993. s v Name: Biblisch. *TRE* 23, 49-152.
- Louw, J H & Nida E A 1988. *Greek-English lexicon of the New Testament: Based on semantic domains*. New York: United Bible Societies.
- Luz, U 1985. *Das Evangelium nach Matthäus*. Zürich: Benziger.
- Malina, B J 1981. *The New Testament world: Insights from cultural anthropology*. London: SCM.
- Marshall, I H 1978. *The Gospel of Luke: A commentary on the Greek text*. Exeter: Paternoster.
- Martin, R P 1988. *James*. Waco: Word.

- Menken, M J J 1994. *2 Thessalonians*. London: Routledge.
- Naudé, J A 2001. Vertaalkunde vandag: 'n oorsig. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 41(3), 177-194.
- Nollan, J 1993. *Luke 18:35-24:53*. Waco: Word.
- O'Brien, P T 1982. *Colossians, Philemon*. Waco: Word.
- O'Brien, P T 1991. *The epistle to the Philippians*. Grand Rapids: Paternoster.
- Odendal, F F & Gouws, R H 2000. *HAT. Verklarende woordeboek van die Afrikaanse taal*. Johannesburg: Perskor.
- Pesch, R 1980. *Das Markusevangelium*. Freiburg: Herder.
- Reiterer, F V & Fabry, H J 1995. s v α . *TWAT* 8,122-176.
- Ross, A P 1997. s v α , in Van Gemenen, W A (ed), *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*, Vol 4, 146-151. Grand Rapids, MI: Zondervan.
- Schenk, W 1984. *Die Philipperbriefe des Paulus: Kommentar*. Stuttgart: Kohlhammer.
- Schnackenburg, R 1975. *Die Johannesbriefe*. Freiburg: Herder.
- Schnackenburg, R 1976. *Das Johannesevangelium, III.Teil*. Freiburg: Herder.
- Schnackenburg, R 1982. *Der Brief an die Epheser*. Zürich: Benziger.
- Schürmann, H 1969. *Das Lukasevangelium, Erster Teil*. Freiburg: Herder.
- Smalley, S S 1984. *1, 2, 3 John*. Waco: Word.
- Steyn, G J 1996. Reflections on TO ONOMA TOU KYRIOU in 1 Corinthians, in Bieringer, R (ed), *The Corinthian correspondence*, 479-490. Leuven: University Press. (Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium 125.)
- Taljaard, P J & Smit, W K 1987. *Voorsetselwoordeboek met Engelse vertalings*. Pretoria: De Jager-Haum.
- Taylor, V 1980. *The Gospel according to St. Mark*. London: MacMillan.
- Trilling, W 1980. *Der zweite Brief an die Thessaloniker*. Zürich: Benziger.
- Twelftree, G H 1993. *Jesus the exorcist: A contribution to the study of the historical Jesus*. Tübingen: Mohr.
- Van Schalkwyk, D J (Hoofredakteur) 2000. *Woordeboek van die Afrikaanse Taal, Elfde Deel. N-0*. Stellenbosch: Buro van die WAT.
- Van Zyl, H C 1987. Matteus 18:15-20: 'n Diachroniese en sinchroniese ondersoek met besondere verwysing na kerklike dissipline. DD-proefskrif, Pretoria: Universiteit van Pretoria.
- Weiss, H-F 1991. *Der Brief an die Hebräer*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.